

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ՊԱՇՏՈՆԱԹԵՐԹ ԵՐՈՒՍԱԿԵՄԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

S I O N

OFFICIAL PUBLICATION OF THE ARMENIAN PATRIARCHATE, JERUSALEM
A BIMONTHLY OF RELIGION, LITERATURE AND PHILOLOGY

MICHAEL E. STONE

THE JERUSALEM MANUSCRIPTS OF THE TESTAMENTS
OF THE TWELVE PATRIARCHS:
SAMPLES OF TEXT

1970, N°. 1 - 2

THE JERUSALEM MANUSCRIPTS OF THE TESTAMENTS OF THE TWELVE PATRIARCHS: SAMPLES OF TEXT

MICHAEL E. STONE

I. INTRODUCTION

The text of the Jerusalem manuscripts of the Armenian version of the Testament of Levi was published by the present writer last year.¹ Since that time, steps have been taken to form an international group of scholars to undertake the next major stage in the study of this version, the preparation of sample collations of text from all the numerous manuscripts of the Testaments of the Twelve Patriarchs. Upon the basis of these samples it is hoped that an insight into the manuscript texts can be reached which will permit an evaluation of the very numerous copies of this work. In a recent essay, Dr. Christoph Burchard published a survey covering 45 manuscript copies of the Armenian version, including two of the eight Jerusalem manuscripts.² When the remaining six Jerusalem manuscripts are added to his list, a grand total of 51 manuscripts is reached.

As a first stage of the broader task, the present paper is designed to provide some additional samples of the Jerusalem manuscripts, drawn from parts of the book other than T. Levi. These are to serve as a basis for the preliminary collation of the remaining manuscripts.³

The form of apparatus employed in the edition of T. Levi has served as a basis for that used in the present samples. It has proved most practical, however, to introduce certain changes which are designed to simplify and clarify the apparatus.⁴ It is hoped that this form of citation will be adopted by all scholars working on the project.

The major departure from the system utilized for T. Levi is the complete abandoning of numeral indexes to indicate variants. The system

¹ Michael E. Stone, *The Testament of Levi: A First Study of the Armenian Manuscripts of the Testaments of the Twelve Patriarchs in the Convent of St. James, Jerusalem*, Jerusalem 1969.

² See the recent paper of Ch. Burchard, "Zur armenischen Ueberlieferung der Testamente der zwoelf Patriarchen", *Beihefte zur ZNW* 36 (1969), pp. 1-29.

³ The considerations affecting the procedure here undertaken are dealt with in the writer's forthcoming paper, "Methodological Issues in the Textual Criticism of the Apocrypha and Pseudepigrapha", to appear in *Proceedings of the Fifth World Congress of Jewish Studies*.

⁴ The writer's thanks are due to Mr. R. Eshel, Director of Publications of the Israel Academy of Sciences and Humanities, who has given invaluable counsel on this problem.

of quotation by lemma has been adopted and the lemmata are given only where absolutely necessary. In the text, half square brackets ($\lceil \rceil$) are now used to indicate uncorrected corruptions in the base manuscript, and curved brackets ($\{ \}$) for additions by a second hand in the base manuscript.

In the apparatus, the system of indicating corrections has been revised. Corrections by the first (original) scribe are indicated in the apparatus by a small raised circle following the siglum, thus: A^o, B^o, etc. Corrections by subsequent hands are shown by small, raised numerals following the siglum, thus: A¹, A², etc. The numbers signify the first corrector of A, the second corrector of A, etc. Where the corrector is not the scribe, but cannot be identified more precisely, the siglum is followed by a small raised "c", thus: A^c, B^c, etc. In all of these cases, the original text, upon which the correction has been made, is indicated by the siglum followed by an asterisk, thus: A*, B*, etc.

The first, second, third, etc. occurrence of a word or phrase in a verse, or of a letter or letters in a word, is indicated by a numeral with a small, raised circle, following directly after the citation of the relevant letter, word or phrase, thus: և^{1o}, և^{2o}, և^{3o}, etc.

The sigla assigned so far have been maintained, although it may prove necessary to change the system of sigla in order to accommodate the new manuscripts.

For the new samples, the text of each of the two recension known so far has been printed separately, as was done for T. Levi. In view of the superiority of the textual type preserved by Jerusalem 1925 (M) in T. Levi, it has been decided to use it as the base manuscript for the preliminary collations of the long recension.⁵ The following manuscripts have been collated with it in the present samples: Jerusalem 428 (N), Jerusalem 501 (O), Jerusalem 1927 (P), Jerusalem 1933 (Q), Jerusalem 1934 (R) and Jerusalem 1170 (T). In addition, Jerusalem 939 (S) is printed in full for the samples, being the only copy of the short recension found in St. James.⁶

The passages from the Testaments of Zebulun, Joseph and Benjamin were chosen on the recommendation of Professor M. de Jonge of Leiden and his associates in the *Pseudepigrapha Veteris Testamenti Graece* project.⁷ From T. Levi chapters 1, 8 and 19 have been selected as samples. Since the text of the Jerusalem manuscripts for these samples

⁵ Fr. P. Ter Poghosian's comments on this manuscript in *Handes Amsorya* 83 (1969), cols. 235-240, do not vitiate the intrinsic superiority of the textual type preserved uniquely by it, see Stone, *Testament of Levi* (n. 1, *supra*), pp. 22-24, 27-30. Its text is indeed marred by a series of scribal errors and mediaeval spellings (see Stone, *ibid.*, pp. 19-20, 22), but these do not affect its central position as a textual witness. The grossest of these errors have been corrected in the samples here presented, with the use of the appropriate critical symbols and notes to indicate the points at which changes have been made in the text presented by the manuscript. It may be commented that M was chosen as a base for T. Levi and for the present samples, because of the value of its text, not because of its age (*pace* Ter Poghosian, col. 238; see Stone, *ibid.*, pp. 27-30).

⁶ For the descriptions of these manuscripts, see Stone, *ibid.*, pp. 13-18, 49-51.

⁷ A special debt of gratitude is owed Professor de Jonge, who has given every help, both moral and practical, in advancing the present project.

has been presented in the full edition of T. Levi, it is unnecessary to print it here again.⁸

II. THE TESTAMENT OF ZEBULUN

CHAPTER IX

TEXT TYPE β

p. 502
Col. i

1. հայեցարուք որդեակք իմ. հայեցարուք ի ջուրս. զի յորժամ միաբանութեամբ զնա զքարինս և զփայտ և զհող և զաւազ. առ հասարակ բերէ. 2. ապա թէ ի բազումս բաժանեացի ծածկէ զնա երկիր. և դիւրաւ արհամարհի յամենեցունց. 3. և դուք եթէ բաժանիք լինիք այսպէս. 4. զի զամենայն զոր ինչ արար ատեր. զլուխ մի շնորհեաւ <ա>ց. վասն զի ետ [երկուսունս]. և ձեռս. և ոտս. և այլ ամենայն անդամաւքն. միոյ զլիսոյ լսող լինել. 5. վասն զի ծանեա ի զիրս հարցն ի մոց: Զի բաժանեալիք ի մէջ իսրայելի. և երկուց թագաւորաց զհետ <երթիւլիք>. և զամենայն պղծութիւնս զորժիցէք, 6. և զբրեացեն զձեզ թշնամիք ձեր, և չարչարեալիք ի մէջ հեթանոսաց. ընդ ամենայն հիւանդութիւնս. և ընդ նեղութիւնս. 7. և յետ այսորիկ յիշեալիք գտէր և ապաշխարեալիք, և դարձուսցէ զձեզ զի ողորմած է և զթած, և ոչ ածէ զմտաւ զչարիս որդոց մարդկան. վասն զի մարմինք են. և հոգի մուրումնաւ մուր<ե>ցուցանէ զնոսա յամենայն ի զործս նոցա. 8. Եւ յետ այսորիկ

IX:1 հայեցարուք 2° om NOPQRT | որժամ N | գնայ OPR^o | զգարինս NO | զփայտս NOPQRT | զհողս NOPQRT | զաւազս T |
 2. եթէ NOPQRT | ի բազումս զբազումս T | յերկիր QRT | արհամարհեցի NOPQRT | ամենեցունց NOQT |
 3. դուք] դ above illeg let N^o | բաժանի R բաժանէք T | լինիք այսպէս] այնպէս լինիք NOPQRT |
 4. զի 1° և NO | զամենայն] + զամենայն N: dittog | զոր] om NOP | շնորհեց M շնորհաց R^o | երկուս] + ս above in Mc | սենս] սւսս' N սւսս OPQRT | սոս] preceding զ ԵRAS R | ամենայն] om NOPQRT | անդամաւքն] մ over ն M անդամք NOPQRT + և NOPQRT | գլխոյ] + ետ NOPQRT | լսող] սւնկնդիր NOPQRT | լինել] over another word + -ք with eras mk N^o |
 5. ծանեայ PQR^o + ետ NOPQRT | երկուց] զբուց N զբ O զերկուց PQR զերկուս T | երթիւլիք M | պղծութիւն NOP | գորժիցէք] պղծիցէք P |
 6. և ընդ նեղութիւնս] om NOPQRT |
 7. և 3° զի T | ածէ] առնէ O | որդուց NPQRT | ատեր] սգին NOPQRT | մուրմուրեցանէ M | ամենայն NO |
 8. ատեր NOPQT | արդարութեան NOPQRT | զարժեք M | երկիրն NO զերկիրն QT | զտէր NOPQRT | երուսպէմ NO |

⁸ Thanks must be expressed in particular to Bishop Norair Bogharian, the Librarian of Manuscripts of the Armenian Patriarchate in Jerusalem. He not only made the manuscripts available, but also kindly assisted in preparing and checking the collations of some of them.

ծաղեացէ ինքն տէրն զլոյս արդարութեանն. դարձ <Ղ>իք
յերկիրն ձեր և տեսչիք գտէրն յերուսաղէմ. 9. և դարձ-
նալ բարկացուցանէք զնա, և անզանիչիք ի հեթանոսս,
մինչև ի ժամանակ կատարածի:

9. զնա | om QR^oT | անկանիչիք NOPQT |

TEXT TYPE α

- p. 189 1. Հայեցարուք որդեակք իմ ի Ղուրս զի յորժամ միա-
բանութեամբ զնա զբարինս և զփայտս. և զհող և զաւազ,
առ հասարակ բերէ: 2. ապա թէ ի բազումս բաժանեացի
ծածկէ զնա երկիր: և դիւրաւ արհամարհի յամենեցունց,
3. և դուք եթէ բաժանիք լինիք այսպէս: 4. զի զամե-
նայն զոր ինչ արար տէր զլուխ մի շնորհաց: վասն զի
երկուս ուսս և երկու ձեռս և ոտս և այլ անդամս մինչ
զլիսոյ լսող լինել: 5. վասն զի ծանեա ի զիրս հարցն իմոց,
զի բաժանեալիք ի մէջ իւրայեղի. և զբ. թագաւորաց զհետ
երթիչիք, և զամենայն պղծութիւնս զործիցէք: 6. և զե-
րեսցեն զձեզ թշնամիք ձեր, և շարշարեալիք | ի մէջ
հեթանոսաց ընդ ամենայն հիւանդութիւնս և նեղութիւնս:
7. և յետ յայտորիկ յիշեալիք գտէր և ապաշխարեալիք,
և դարձուցէ զձեզ զի զթած է և ողորմած: և ոչ ածէ
զմտաւ զչարիս որդոց մարդկան. վասն զի մարմինք են:
և ոգին մուրութեան մուրեցուցանէ զնոսա յամենայն
զործս նոցա: 8. և յետ այտորիկ ծագեացէ ինքն տէր
զլոյս արդարութեան. դարձիչ յերկիրն ձեր. և տեսչիք
գտէր յերուսաղէմ. 9. և դարձնալ բարկացուցանէք զնա.
և անկանիչիք ի հեթանոսաց մինչև ի ժամանակ կատարածի:
- p. 190

XI:1. յորժամ] unclar sign follows S^o |
5. գարծիցէք] ի over eras S^o |
7. դարձուցե] = above in S^o |
8. մուրեցուցանէ] ուց above in S^o |

III. THE TESTAMENT OF JOSEPH

CHAPTER XIX:1-12

TEXT TYPE β

- p. 511 1. Արդ լուարուք և զտեսիւն զոր տեսի. 2. երկոտասան
Col. ii եղջերուս տեսանէի զի արածէին, իսկ ի նոցանէն ինն
ցրուեցան. < բայց երեքն ապրէին և ի վապիւն և նոքա

XIX:1. և] om P
2. եղջերուս] եղջիւրս NPQR T եղջիւրս O | զի արածէին] om NO | նոցանէ
NOPQR T | բայց-ցրուեցան 2] om M: hmt | երեքն N |

ցրուեցան > . 3. և տեսանէի զի երեք եղջերուքն երեք գառնք լինէին, և աղաղակեցին առ տէր. և էնան զնոսա ի խաւարէն ի լոյս. և ած զնոսա ի տեղի դաւարկուտ և ջրաին. 4. և անդ աղաղակեցին առ տէր մինչև ժողովեցան առ նոսա իննեքին եղջերուքն. և լինէին նոքա որպէս զերկոտասան ոչխարս, և յետ սակաւ միոյ աճէին և լինէին ի < հաւտ > բազումս. 5. յետ այտորիկ տեսանէի և ահա երկոտասան զուարակք արածէին զմի կով, որ ի սաստիկ ի կաթանէն ծով զործէր և ըմբէին ի նոցանէն երկոտասանեքին հաւտքն. և անհամար խաշիկք. 6. և շորորդ գուարակին բարձրացան եղջիւրքն մինչև յերկինս, և եղեն իբրև զպարիսպ հաւտիցն. և ի մէջ երկուք եղջերացն ծաղիկ < ա > ց այլ եղլեր, 7. և տեսանէի որթ որ երկոտասան անգամ պատէր զնոքաւք. և եղև զուարակացն բոլոր ի մի յաւանկանութիւն, 8. և տեսանէի ի մէջ եղջերացն կոյս որ ունէր արկանելիս, ճաճանաւուխտ. և ի նմանէն ելանէր գառն. և յալմէ կողմանէ նորա, յարձակէին ամենայն գազանք և ամենայն սողունք, և յալմեք < ա > ց նոցա գառն և կորոյս զնոսա, 9. և խնդացին յաղազս նորա զուարակքն և կովն, և երեք եղջերուքն ցնծացին հանդերձ նովաւ, 10. և այսմ պարաւ է լինել ի ժամանակի իւրում 11. և դուք որդեակք իմ, պատուեցէք զզին և զյուզա, զի ի նոցանէն ծագեսցէ ձեզ փրկութիւն իսրայելի, 12. վասն զի թաղաւորութիւնս իմ որ է ի միջի ձերում ելիցի ի վախճանի իբրև զտաղաւար մրգապահաց, որ ոչ երևես {ց} ի զկնի ամարանոյ.

- 3. եղջերուքն | եղջիւրքն NOPQT եղջերքն R* եղլերքն R° | աղաղակէին N° + ց marg Nc | եհան NOPRT | զնոսա 1° - զնոսա 2° | om NOR* marg R° | խաւարէ OPQR* T | ած | եհան NOPRT էհան Q | զաւարուտ NOPQRT | ջրային NOPQRT |
- 4. աղաղեցին N աղակեցին T | ինն NOPQRT | եղջերուքն | եղջիւրքն N°P + ու above In N° եղջիւրուքն O | զերկոտասան T: haplog | ոչխարս P | յետոյ P | ի | om OPQRT | հոտ M հաւտս NO հոտս PQRT |
- 5. ի 2° | om NOPQRT | ըմպէին NOPQRT | նոցանէ NOPQRT | երկոտասան NOPQRT | հաւտք NO հոտք PQRT |
- 6. երկինս NO | հոտիցն PQRT | երկուց | om P | եղլերացն O | ծաղիկց M ծագեաց PQRT | եղջիւր NOPQRT |
- 7. որ | om NOPQRT | պարտ էր N | զնքք PQR զնքք T | բուր | բուրբուրիս NOPQRT | ի մի | om NOPQRT | աղանականութիւն NO յօգնականութիւն PQRT |
- 8. եղլերուացն O | ճաճանաւուխտ NOPQRT | արձակէին NOPQRT | յալմեց M | գառն 2° | գառն NOQRT |
- 9. յաղազս | վասն NOPQRT | զուարակքն N զուարակն P | զուարակքն վասն նորա QRT | երեք | om NOPQRT | եղջիւրուքն NO | ցնծացան NOPQRT ց2° over ն P° | նովաւ հանդերձ NOPQRT |
- 11. զյուզայ PQRT | նոցանէ NOPQRT | ծագեսցի P | ձեզ | om NOPQRT | իսրայելի NT |
- 12. է | om NOPQRT | եղեցի T | ի վախճանի | վախճան NOPQRT | մրգապահաց O | երևես M* ց above In Mc | ամարայնոյ NOPR ամարայնոյ Q ամառայնոյ T |

TEXT TYPE α

- p. 224 1. Արդ լուարուք և գտեսիլն զոր տեսի. 2. երկոտասան եղջերուք տեսանէի զի արածէին, իսկ ի նոցանէ թ. ցրուեցան. բայց զ. ապրեցան. և ի վաղիւն նոքա ցրուեցան. 3. և տեսանէի զի զ. եղջերուքն զ. գառինք լինէին և ալաղակեցին առ տէր և եհան զնոսա ի խաւարէն ի լոյս. և ած զնոսա ի տեղի դալարակուտ և շրային. 4. և անդ աղաղակեցին առ տէր մինչև ժողովեցան առ նոսա իննեքին եղջերուան: և լինէին նոքա որպէս բժ.ան ոչ. խարս. և յետ սակաւ միոյ աճէին և լինէին հաւտս բազումս: 5. Յետ այսորիկ տեսանէի բժ.ան զուարակս որ ծծէին զմի կով. որ ի սաստիկ կաթանէն ծով գործեր. և ըմպէին ի նմանէ բժ.անեսին հօտքն և անհամար խաշինք. 6. և չորրորդ զուարակին բարձրացան եղջերք մինչև յերկինս. և եղեն իբրև զպարիսպ հաւտիցն: և ի մէջ երկուց եղջերացն ծաղկեաց այլ եղջեաւր. 7. և տեսանէի որթ որ էր բժ.ան անգամ պատէր զնոքովք. և ելև զուարակացն բոլորովին յաւգնականութիւն. 8. և տեսանէի ի մէջ եղջերացն կոյս որ ունէր արկանելի ի ճանճաւուխս և ի նմանէն ելանէր զառն. և յաջմէ կողմանէ նորա արձակէին ամենայն զագանք. և ամենայն սողունք. և յաղթեաց նոցա զառն և կորոյս զնոսա. 9. և խնդացին յաղազս նորա զուարակքն. և կունքն երեք եղջերուացն ցնծային. հանդերձ նովաւ. 10. և այսմ պարտ է լինել ի ժամանակի իւրում. 11. և դուք որդեկակք իմ պատուեցէք զղևի և զյուզայ զի ի նոցանէ ծագիցէ վրկութիւն իւրայելի. 12. վասն զի թագաւորութիւնս որ է ի միջի ձերում վախճանեսցի իբրև գտաղաւար մրգապահաց. որ ոչ երեսցի զկնի ի մարտն.

p. 225

XIX:4. (աւտս) α above in S^0 |
 5. անհամար] ա՛ն above in S^0 |
 7. էր] marg S^0 |

IV. THE TESTAMENT OF BENJAMIN

CHAPTERS XI-XII

TEXT TYPE β

- p. 513 XI:1. և ոչ ևս կոչեցայ յց } այնուհետև աւագակապետ և
 Col. i զայլ, վասն յափշտակութեան ձերոյ, 2. այլ սիրելի տեսուն և արարիչ հաճոյից բերանոյ նորա:

XI:1. կոչեցա M^o + յց above in M^o կոչեսցի NOPQRT | աւագակապետ P | յափշտակեան M^o + ազ above in M^o յափշտակութեան Q | ձերոյ] ձեր NOPQRT | 2. տեսուն] om NOPQRT | արարիչին NOPQRT | բերան NOPQRT

XII:1. Եւ եղև իբրև կատարեւ <ա>ց զբանս իւր, ասէ ցնոսա պատուիրեմ ձեզ հանել զոսկերս իմ ի յեզիպտոսէր և թաղել ի քերթոն մերձ առ հարս իմ. 2. և վախճանեցաւ բենիամինի ի հարիւր ի քսան և ի հինգ ամի կենաց, բարի ծերութեամբ, և եղին զնա ի պահարանի. 3. և յիններորդ առաջներորդ ամի, բերին զոսկերս հարցն իւրեանց ինքեանք և եղբարք իւրեանց ի ծածուկ. մինչդեռ էին ի պատերազմի քանանացիքն. և թաղեցին զնա ի քերթոն մերձ առ հարս իւրեանց. 4. և ինքեանք դարձան յերկրէն քանանացոց, և բնակեցան յեզիպտոս մինչև յաւր ելիցն իւրեանց ի յեզիպտոսէ:

- XII:1. կատարեց M | հանէք NOPQT | ի 1° om NOPQT | հարսն NOPQT |
 2. բենիամին NOPQT | ի 1° om P | հարիւր) + և NOPQT | ի 2° om P |
 և 2° om P | ի 3° om PQT | կենաց) + իւրոց NOPQT |
 3. և 1° om NO ի PR | յիններորդ NOPR իններորդ Q յներորդ T | յառաջներորդ NOPQR յառաջներորդ T | հարց NOPQT | իւրեանց 1° - իւրեանց 2° om P: hmt | իւրեանց 1° + և R | գերբն NO | հարսն NOPQT |
 4. յերկրէն քանանացոց) ի քանանացոց NOPQT | աւր NO յոր PQRT |
 ի) om NOPQT |

TEXT TYPE α

p. 195 *XI:1. և ոչ ևս կոչեսցի ամուհեակ և ապակապեա և գայլ. վասն յափշտակութեան ձերոյ. 2. այլ սիրելի տեսան. և արարիչ հաճոյից կամաց նորա.*

XII:1. և եղև իբրև կատարեաց զբանս իւր: ասէ ցնոսա. պատուիրեմ ձեզ հանել զոսկերս իմ յեզիպտոսէ և թաղել ի քերթոն մերձ առ հարս իմ: 2. վախճանեցաւ բենիամին ի ճիւ. ամի կենաց իւրոց ի բարի ծերութեան. և եղին զնա ի պահարանի. 3. և ի Ժ.րդ առաջներորդ ամի բերին զոսկերս հարց իւրեանց. ինքեանք և եղբարք իւրեանց ի ծածուկ. մինչդեռ էին ի պատերազմ քանանացիքն և թաղեցին զնա ի քերթոն մերձ առ հարս իւրեանց. 4. և ինքեանք դարձան յերկրէն քանանացոց. և բնակեցան յեզիպտոս մինչև յաւր ելից իւրեանց յեզիպտոսէ.

- XII:1 ցնոսա) ց over ք S^o | մերձ) above ln S^o | պահարանի) պահարանի
 ար 2° with eras mk S^o |
 3. քանանացիքն) աւ above ln ք over ն S^o |